

Focus Marker ‘ki’ in Azerbaijani Turkish

Sa’eed Moharrami Gheydari*, Mohammad Reza Oroji**

Houman Bijani***

Abstract

The Azerbaijani Turkish language, due to its proximity to the Persian language, has been influenced by it; not only lexical units but also grammatical elements have entered the borrowing language and have subsequently undergone phonological, semantic, and syntactic changes (Mahmoudi, 2021, p.3). One of the elements that has entered Azerbaijani Turkish is the particle *ki*. In Azerbaijani Turkish, the element *ki* is used not only as a relative pronoun and complementizer but also as a focus marker. In this study, we will first examine the particle *ke* in Persian, and then analyze its representation in the target language, Azerbaijani Turkish. After analyzing its discourse function as a focus marker, we will draw tree diagrams for it based on the Minimalist Program.

Keywords: Azeri Turkish, focalization, focus, focus marker, topicalization.

Introduction

Azerbaijani Turkish also uses a focus marker to indicate the prominence of a given constituent. In the following, we will focus solely on the representation of the focus marker *ki* in Azerbaijani Turkish. This study aims to answer the following questions: "What is the representation of the focus marker *ki* in Azerbaijani

* PhD Student of Linguistics, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran, dostdana@gmail.com

** Assistant Professor of Linguistics, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran (Corresponding Author),
mohammadrezaoroji@yahoo.com

*** Assistant Professor of TEFL, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran, houman.bijani@gmail.com

Date received: 20/01/2024, Date of acceptance: 27/04/2024

Turkish?" and "Is the movement of a constituent to the beginning of the sentence in Azerbaijani Turkish for focalization or topicalization?"

Materials & Methods

In this study, the representation of the element *ki* in Azerbaijani Turkish was investigated. For data collection, plays, series, and films in Turkish broadcast on the local Ishraq network of Zanzan were used. Every sentence containing the element *ki* was extracted and categorized based on the linguistic intuition of the authors. As will be discussed in the data analysis section, the element *ki* in Azerbaijani Turkish can function both as a complementizer and as a relative pronoun. Also, similar to Persian, *ki* can act as a focus marker; it can attach to multiple constituents and focus them in situ. An interview method was also used to collect data: native Zanzani speakers, particularly in the adult age range (40–70 years), were given Persian sentences containing the element (*ki*) and were asked to translate them into fluent Turkish. The reason younger generations were not used was that they tend to speak Persian more and are more influenced by it. To minimize this influence, the adult age group was asked to cooperate. As mentioned, both field and library methods were used in the present research. For collecting theoretical and descriptive background studies, the library method was primarily used. All transcriptions in this research were prepared according to the 2005 edition of the International Phonetic Alphabet (IPA). Furthermore, the focus-marked sentences involving the element *ki* were analyzed within the framework of the Minimalist Program.

Discussion and Results

As outlined in the introduction and data analysis, Azerbaijani Turkish is influenced by Persian in certain respects. Various elements in Turkish are borrowed from Persian. One such borrowing is the element *ki*, which functions as a complementizer, relative pronoun, and focus marker. As mentioned earlier, the research data were collected from various sources, including films and local TV series from Zanzan, as well as interviews with elderly residents of Zanzan. Participants were given sentences in Persian and asked to express them fluently in Turkish. As stated in the introduction, the Persian focus marker *ke* can attach to any constituent—regardless of its syntactic role or information structure (whether new or given)—and highlight it (Oroji, 2012; Oroji & Rezaei, 2013). Similarly, in Azerbaijani Turkish, it was shown that the focus marker *ki* can attach to any

23 Abstract

constituent and highlight it. As Mahmoudi (2021) also asserts, the constituent marked with *ki* will carry contrastive focus. Contrastive focus is marked by the features [+new, +prominent] (Rasakh-Mohand, 2003). However, as previously shown, contrastive focus may also carry old information (Oroji, 2012). Examples and diagrams 25 to 30 demonstrated that various constituents—including subject, object, locative adverbials, temporal adverbials, and even entire sentences—can take the focus marker *ki* and become highlighted. Additionally, noun phrases, prepositional phrases, and verbs can be used with the *ki* element.

Conclusions

Thus, as in Persian (Oroji, 2012), in Turkish any constituent can be highlighted in-situ by this focus marker. Based on sentence 30, it can be said that the *ki*-marked constituent is first highlighted in place and then moves to the specifier position of the topic node for further prominence. This is because, beyond greater prominence, it becomes a topic, making the rest of the sentence about it (Lambrecht, 1994). That is, the topicalized constituent can also be the focus, and being a topic and focus are not mutually exclusive. However, based on the principle of linguistic economy and the application of Occam's Razor to redundancy, and contrary to the views of Rizzi (2001) and Karimi (2005), the presence of both topic and focus nodes at the beginning of a sentence is not economical. Instead, one can assume a single functional node—the topic node—in the left periphery. The findings of this study confirm those of Oroji (2012), Oroji & Rezaei (2013), and Adrang (2019).

Bibliography

- Adrang, D. (2019). *Analysis of topicalization in Azerbaijani Turkish: Zanjani dialect* (Unpublished master's thesis). Shahid Beheshti University. [in Persian]
- Dabir-moghaddam, M. (1990). The preposition "rā" in Persian. *Journal of Linguistics*, 7(1), 2–60.
- Darzi, A. (2006). The necessity of distinguishing between raising and topicalization processes. *Grammar Journal*, 2, 161–187. [in Persian]
- Fukui, N. (1988). Deriving differences between English and Japanese: A case study in pragmatic syntax. *English Linguistics*, 5, 249–270.
- Ghaffari, M. (2017). The position of emphatic “ke” in Persian in tree diagrams based on the minimalist program. In M. R. Razavi & M. Sana'ati (Eds.), *Linguistic papers for the festival of Dr. Mohammad Dabirmoghaddam* (pp. 223–259). Tehran: Ketab-e Bahar. [in Persian]
- Gholamalizadeh, K. (1995). *The structure of Persian language*. Tehran: Ehyā-ye Ketab Publications. [in Persian]

- Haegeman, L. (1994). *Introduction to government and binding theory*. London: Wiley-Blackwell.
- Haegeman, L., & Gueron, J. (1999). *English grammar*. London: Wiley-Blackwell.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- Heydari, A., & Rouhi, A. (2014). Syntactic movement in Azeri Turkish based on the probe-goal model in the minimalist program. *Linguistic Essays*, 5(1), 27–44. [in Persian]
- Homayounfar, M. (2007). *Focalization in Persian* (Unpublished master's thesis). University of Tehran. [in Persian]
- Kalafchi-Khiabani, M. (2005). *Syntactic movement in Azeri Turkish* (Unpublished master's thesis). Allameh Tabataba'i University. [in Persian]
- Karimi, S. (2005). *A minimalist approach to scrambling: Evidence from Persian*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kuroda, S.Y. (1988). Whether we agree or not: A comparative syntax of English and Japanese. In W. Poser (Ed.). *Papers from the Second International Workshop on Japanese Syntax* (pp. 103–143). Stanford: CSLI.
- Lambrecht, K. (1994). *Information structure and sentence form*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Lyons, C. (1999). *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mahmoodi, S. (2021). Changing Turkish language over time. *Proceedings of 3rd international conference in the linguistics and literary ties between Iran and Turkey, Istanbul university*, 98–110.
- Mahmoudi, S. (2021). The evolution of Turkish language over time. In *3rd International Conference on Linguistic and Literary Links between Iran and Turkey: Persian Article Book* (pp. 98–110).
- Mahootian, Sh. (2004). *Persian grammar from a typological perspective* (M. Samaei, Trans.). Tehran: Nashr-e Markaz. [in Persian]
- Miyagawa, S. (2001). The Epp, scrambling, and Wh-in-situ. In M. Kenstowicz (Ed.). *Ken Hale: A Life in Language*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Nunes, J. (2004). *Linearization of chains and sideward movement*. Cambridge Mass: MIT Press.
- Oroji, M. R. (2012a). *Focus markers in Persian within the framework of formal-functional grammar* (Unpublished doctoral dissertation). Allameh Tabataba'i University. [in Persian]
- Oroji, M. R. (2012b). Pre-posing of constituents to sentence-initial position in Persian: Topicalization or focalization? *Academy Journal Special Issue*, 8, 188–212. [in Persian]
- Oroji, M.R. & Rezaei, A. (2013). Exploring “ke” as a focus particle in Persian from both form and function points of view. *Australian Journal of Linguistics*, 33(1), 76–84.
- Pirhashemi, T. (1989). *Turkish grammar*. Tabriz: Tabriz University Press. [in Persian]
- Rasekh-Mahand, M. (2006). Syntactic movement and emphasis in Persian. *Grammar Journal, Academy Journal*, 2, November. [in Persian]

25 Abstract

Rizzi, L. (1997). The fine structure of the left periphery. In *Elements of Grammar: Handbook of Generative Syntax*, Liliane Haegeman (ed.), 281-337. Dordrecht: Kluwer.

کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری

سعید محرمی قیداری*

محمدرضا اروجی**، هومن بیژنی***

چکیده

زبان ترکی آذری به دلیل مجاورت با زبان فارسی تحت تاثیر آن زبان قرار گرفته و نه تنها واحدهای واژگانی بلکه عناصر دستوری نیز وارد زبان قرض گیرنده شده و سپس دچار تغییرات آوایی، معنایی و نحوی می‌شوند (محمودی، ۱۴۰۰: ۳). یکی از عناصری که وارد زبان ترکی آذری شده است، عنصر ki است. عنصر ki در زبان ترکی آذری نه فقط به عنوان ضمیر موصولی (relativizer) و متمم‌نما (complementizer) بلکه به عنوان کانون‌نما (focus marker) نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این پژوهش، بازنمایی ki را در زبان آذری مورد بررسی قرار خواهیم داد. پس از تحلیل کاربرد کلامی این عنصر یعنی نقش آن به عنوان کانون‌نما، نمودارهای درختی مربوط به آن بر اساس مدل کمینه‌گرایی ترسیم خواهد شد. همچنین نشان خواهیم داد که در زبان ترکی آذری همانند زبان فارسی، سازه با گرفتن کانون‌نمای ki برجسته شده و بصورت درجا (in situ) عمل می‌کند. یعنی اینکه سازه کانونی با کانون‌نمای ki می‌تواند در سرتاسر جمله وجود داشته باشد. به نظر می‌رسد که حرکت سازه دارای کانون‌نمای ki به ابتدای جمله صرفاً جهت مبتداسازی (topicalization) است یعنی سازه مبتداسده نیز می‌تواند سازه کانونی باشد.

کلیدواژه‌ها: ترکی آذری، کانون، کانون‌نما، کانونی‌سازی مبتدا، مبتداسازی.

* دانشجوی دکتری زبان شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه زبان و زبان‌شناسی، زنجان، ایران،
dostdana@gmail.com

** استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه زبان و زبان‌شناسی، زنجان، ایران (نویسنده
مسئول)، mohammadrezaoroji@yahoo.com

*** استادیار آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه زبان و زبان‌شناسی، زنجان، ایران،
houman.bijani@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸

۱. مقدمه

کانون‌نماها یا صرفاً جهت برجستگی عناصر در بند بکار می‌روند و نقش دیگری ندارند و یا نقش‌های دیگری نیز دارند ولی جهت برجستگی از آن نقش خود خالی شده و به عنوان کانون‌نما مورد استفاده قرار می‌گیرند. کانون‌نماها اگر از جمله حذف شوند، جمله از لحاظ دستوری و نحوی تغییری نمی‌کند ولی برجستگی مورد نظر گوینده از بین می‌رود (اروجی، ۱۳۹۱ا: ۱).

همانطور که از تعریف فوق مشخص است، عناصری در جملات گفتاری وجود دارد که صرفاً جهت کانونی کردن سازه مورد استفاده قرار می‌گیرند. این عناصر به آن سازه چسبیده و آن را بصورت درجا مورد تاکید تقابلی (Contrastive focus) قرار می‌دهند. همانطور که اروجی (۱۳۹۱b) اذعان می‌دارد در زبان فارسی عناصر مانند «که»، «دیگه»، «آخه»، «دِ» و «ها» نقش کانون نمایی دارند یعنی عناصری که صرفاً جهت برجسته ساختن بکار می‌روند و کاربرد دیگری ندارند و یا از کارکرد اصلی و محتوای معنایی خود تهی شده و جهت برجسته کردن قسمتی از جمله /بند و یا کل آن بکار می‌روند. مثال‌های زیر کانون‌نمای «که» را نشان می‌دهد که به سازه‌های مختلف پیوند خورده و آن‌ها را برجسته کرده است (اروجی و رضایی، ۲۰۱۳):

(۱) من که کتاب و به علی نمی‌دم.

(۲) من کتاب و که به علی نمی‌دم.

(۳) من کتاب و به علی که نمی‌دم.

(۴) من کتاب و به علی نمی‌دم که.

ترکی آذری نیز از کانون‌نما برای نشان دادن تاکید تقابلی بهره می‌گیرد. تکواژهای «که» / A ، ki و «دا/da» کانون‌نماهایی هستند که نقش تاکید تقابلی دارند (کلفچی خیابانی، ۱۳۸۴). لازم به ذکر است که A واج شامل است و دو واج æ و a را شامل می‌شود.

5 A) ?uʃax-lar-dan-**da** jæliblær?

از بچه‌ها **هم** کسی اومده؟

5 B) Riza **ki** jælib.

رضا که اومده !

6) jëddim **da**

کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۲۹

رفتم دیگه! (جهت اطلاع رسانی)

7) jeddim æ

رفتم ها! (تهدید)

8) ?olmaz da/ da ?olmaz

نمی‌شه خب/ خب نمی‌شه!

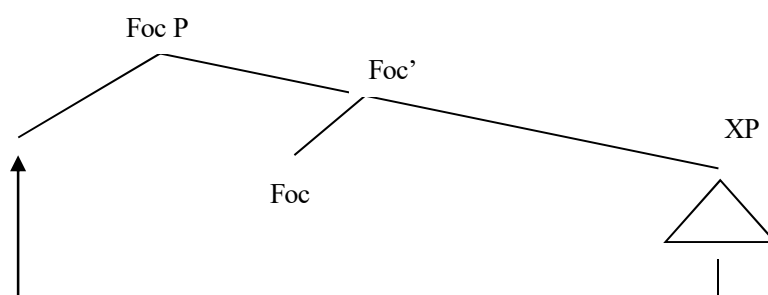
همانطور که می‌بینیم، زبان ترکی آذری نیز از کانون‌نما جهت برجستگی (prominence) سازه مورد نظر استفاده می‌کند. در ادامه صرفاً به بررسی بازنمایی کانون‌نمای ki در زبان ترکی می‌پردازیم. این تحقیق بر آن است تا به این سؤالات پاسخ دهد که «بازنمایی کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری چگونه است؟» و اینکه «حرکت سازه به ابتدای جمله در زبان ترکی آذری جهت کانونی‌سازی (focalization) است یا مبتداسازی؟»

۲. پیشینه تحقیق

در بررسی قلب نحوی (scrambling) از دیدگاه کمینه‌گرایی، حیدری و روحی (۱۳۹۳) با بررسی نظریه‌های فوکوی (Fukui) (۱۹۸۸)، کورودا (Kuroda) (۱۹۸۸) و می‌یاگاو (Miyagawa) (۲۰۰۱) درباره زبان ترکی آذربایجانی بر اساس مدل کاوشگر-هدف مطابق با نظر نونز (Nunes) (۲۰۰۴) و هگمن (Haegeman) (۱۹۹۴) به این نتیجه رسیدند که در قلب نحوی که جهت بازبینی مشخصه‌های تاکید و مبتدا صورت می‌گیرد، مفعول یا سازه‌ای دیگر می‌تواند به جایگاهی قبل از گره زمان یعنی به جایگاه کانون حرکت کند. آنها باور دارند که قلب نحوی در زبان ترکی جهت مبتداسازی است و عامل تاکید باعث می‌شود که سازه‌های غیرفاعلی به ابتدای جمله حرکت کنند. پس آنها اعتقاد دارند که مبتداسازی نیز جهت برجسته‌سازی [تاکید] صورت می‌گیرد.

ماهوتیان (۱۳۸۳: ۱۱۱-۱۱۲) به دو نوع تاکید باور دارد: تاکید تقابل دهنده و غیرتقابل دهنده. وی در بررسی تاکید اعتقاد دارد که نباید بافت را نادیده گرفت (ص. ۱۲۲). ماهوتیان رایجترین راه جهت برجسته‌سازی را انتقال سازه به ابتدای جمله می‌داند. با اعتقاد او، سازه‌های متعدد مانند قید زمان، مکان، حالت و گروه‌های اسمی می‌توانند به ابتدای جمله حرکت کنند تا برجستگی آن سازه بیشتر دیده شود. پس ماهوتیان اعتقاد دارد که مبتداسازی جهت برجسته‌سازی (تاکید) صورت می‌گیرد.

کریمی (۲۰۰۵) نیز مانند ماهوتیان به دو نوع تاکید باور دارد: کانون بازشناختی (identificational focus) (کانون تقابلی) و کانون اطلاعی (information focus). به اعتقاد او، فقط کانون‌های بازشناختی می‌توانند سازه را به ابتدای جمله حرکت دهند. کانون بازشناختی به شاخص یا مشخصگر گره نقشی کانون حرکت می‌کند در حالیکه کانون اطلاعی حرکتی در بر ندارد (کریمی، ۲۰۰۵: ۱۳۲).

نمودار ۲. گره کانون از نظر کریمی (۲۰۰۵)

(۹) حالا برا کیمیا نامه می‌نویسن. [۲۷]

به باور کریمی (۲۰۰۵)، سازه ی «کیمیا» دارای خوانش تقابلی و تکیه سنگین (tonic/focus/heavy stress) است. چنانچه تکیه سنگین نگیرد، در سر جای خود دارای خوانش اطلاعی است.

کریمی (۲۰۰۵: ۱۳۵) مثال‌های زیر (۱۰ و ۱۱) را ارائه می‌دهد که سازه ی دارای تکیه سنگین می‌تواند بصورت اختیاری به جایگاه شاخص/مشخص گر گره کانون حرکت کند:

(۱۰) من دیوان حافظُ برا کیمیا خریدم. [۳۳]

دیوان حافظُ من برا کیمیا خریدم.

(۱۱) من به کیمیا یک کتاب دادم. [۳۴]

به کیمیا من یک کتاب دادم.

کریمی اعتقاد دارد که تفاوت مبتدا از کانون در این است که مبتدا می‌تواند در حرکت خود به ابتدای جمله واژه‌بست بگیرد ولی کانون نمی‌تواند:

(۱۲) کتاب رو دیروز کیمیا خرید (ش) ← کتاب (مبتدا) [۴۴]

(۱۳) *کتاب رو دیروز کیمیا خرید (ش) ← کتاب (کانون)

کریمی (همانجا، ص. ۲۰۲) با ذکر مثال ۱۴ ادعا می‌کند که کانونی‌سازی از نوع تقابلی ضرورتاً موجب حرکت نمی‌شود و سازه می‌تواند کانون تقابلی باشد و در همان جایگاه خود باقی بماند:

(۱۴) حالا *pro* برای ساسان نامه می‌نویسن.

غلامعلی‌زاده (۱۳۷۴، صص. ۱۸۲-۲۴۷) حرکت سازه در جمله را بر اساس گشتارهای متعدد توجیه می‌کند. او اعتقاد دارد که هر وقت گوینده بخواهد بر سازه‌ای تأکید کند، آن را توسط گشتار مبتداساز به ابتدای جمله منتقل می‌کند:

(۱۵) علی ممکن است (که) ____ فردا با ما به مسافرت برود. [۳۳-الف]

(۱۶) به کارمند/ دولت ____ پاداش خواهد داد. [۳۳-پ]

(۱۷) از /این فروشگاه همه می‌توانند ____ خرید کنند. [۳۳-ت]

از سخنان غلامعلی‌زاده می‌توان اینطور نتیجه گرفت که سازه‌های مبتداساز نیز می‌توانند برجسته باشند.

دبیرمقدم (۱۳۶۹: ۴۰) در بررسی مبتداسازی باور دارد که عنصری از جایگاه اولیه خود به آغاز جمله حرکت می‌کند و در جایگاه قبلی آن، ضمیری هم مرجع با آن استفاده می‌شود. او با مثال‌های ۱۸ و ۱۹ زیر دو نوع مبتداسازی را از هم تفکیک می‌کند: مبتداساز ضمیرگذار و مبتداساز ضمیر ناگذار:

(۱۸) چاقو رو باهانش بازی نکن (مبتداسازی ضمیرگذار) [۹۰ ب]

(۱۹) امشب رو اینجا باش (مبتداسازی ضمیر ناگذار) [۹۱ ب]

دبیرمقدم در بررسی «را» به تعامل دو حوزه نحو و کلام اشاره می‌کند و اذعان می‌دارد که مبتداسازی فرایندی نحوی است که حوزه کلام آن را کنترل می‌کند. به پیروی از هلیدی (۱۹۸۵) دبیرمقدم باور دارد که سازه به آغاز جمله حرکت می‌کند تا آغازگر (*theme*) یعنی زمینه‌ساز خبر یا همان پایان‌بخش (*rheme*) باشد.

بر خلاف نظر کریمی (۲۰۰۵) که وجود واژه بست ضمیری در مبتدا را معیار تشخیص مبتدا از کانون می‌داند، دبیرمقدم به مبتداساز ضمیرگذار و ضمیرناگذار در مبتداسازی اشاره

می‌کند. یعنی اینکه چه واژه‌بست ضمیری وجود داشته باشد چه نداشته باشد، حرکت به نیت مبتداسازی صورت می‌گیرد.

همایونفر (۱۳۸۶) در بررسی قلب نحوی در زبان فارسی، کانونی‌سازی و مبتداسازی را دو عامل در جابه‌جایی سازه‌ها می‌داند. بر خلاف نظر کریمی (۲۰۰۵)، همایونفر اعتقاد دارد که سازه‌ی کانونی پیش‌بین شده هم می‌تواند خوانش تقابلی داشته باشد و هم اطلاعی. یعنی اینکه سازه‌ی دارای کانون اطلاعی نیز می‌تواند به ابتدای جمله حرکت کند. به اعتقاد او، سازه‌ی پیش‌بین شده در مشخص‌گر گره نقشی کانون در حاشیه سمت چپ قرار می‌گیرد.

راسخ‌مهند (۱۳۸۵) از ارتباط قلب نحوی و ساخت اطلاع (information structure) در زبان فارسی چنین نتیجه می‌گیرد که بین قلب نحوی و تأکید ارتباط وجود دارد و قلب نحوی می‌تواند ساخت تأکیدی در سطح جمله را تغییر دهد. بر خلاف تأکید اطلاعی، سازه‌ی حاوی تأکید تقابلی می‌تواند به راحتی مقلوب شود. قلب نحوی نسبت به ویژگی مشخص‌بودگی حساس است و اسامی مشخص بیش از اسامی نامشخص جابه‌جا می‌شوند. قلب نحوی در حوزه کلامی با ویژگی‌های [+نو] و [-برجسته] در ارتباط است. وقتی قلب نحوی انجام می‌شود این ویژگی‌ها تغییر می‌کند و همزمان با آنها معنای ارتباطی جمله دستخوش دگرگونی می‌شود. وی نشان داد که در فارسی تأکید اطلاعی دارای ویژگی [+نو/برجسته] است در حالی که تأکید تقابلی دارای ویژگی [+نو+برجسته] است.

اروجی و رضایی (۲۰۱۳) در پژوهش خود به بررسی رفتار «که» در زبان فارسی پرداختند. آنها نشان دادند که این عنصر نقش‌های موصولی، تعلیلی، پیرو ساز و کلمه ربط به معنای وقتی که دارد:

(۲۰) دانشجویی که به شیراز رفته بود، برای من نامه‌ای نوشت (موصولی)

(۲۱) مرد که همه چیزش را از دست داده بود، ناامید بود (تعلیلی)

(۲۲) این طبیعی است که او نمی‌تواند در امتحان قبول شود (پیرو ساز)

(۲۳) شب که به خانه رفتیم، او را دیدم (نشانه وقتی که)

همچنین اروجی (۱۳۹۱b: ۲۰۱) اذعان می‌دارد که «عنصر «که»، در زبان فارسی در کنار نقش‌های فوق، می‌تواند نقش کانونی‌سازی را نیز به عهده بگیرد و به عنوان یک کانون‌نما عمل کند. در این صورت «که» در هیچ یک از نقش‌های فوق ظاهر نمی‌شود و قابل حذف

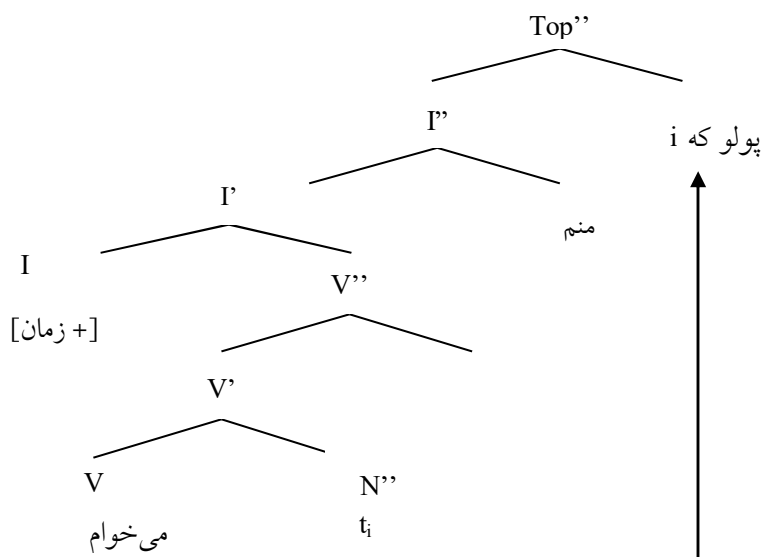
کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۳۳

از جمله است. به این معنا که از آنجایی که «که» نقش ساخت اطلاعی دارد، بدون آن گزاره معنای گزاره‌ای خود را دارد، اما از منظر ساخت اطلاع متفاوت است».

اروجی (۱۳۹۱b: ۲۰۲) و اروجی و رضایی (۲۰۱۳: ۸۱) به بررسی رفتار کانون‌نمای «که» پرداختند. آنها با بررسی داده‌های برگرفته شده از فیلم‌نامه‌های فارسی ۱۲۲ مورد کانونی‌سازی با «که» را شناسایی کردند و سپس آنها را بر اساس نوع سازه، نقش سازه و همچنین وضعیت ساخت اطلاع سازه‌ای که «که» به آنها پیوسته بود، طبقه‌بندی کردند. هر سازه‌ای با هر نقشی از قبیل فاعل، مفعول مستقیم، مفعول غیرمستقیم و همچنین محمول می‌تواند با گرفتن کانون‌نمای «که» برجسته شود. از سوی دیگر، انواع کلمه از جمله ضمیر، اسم، قید و فعل هم می‌تواند با گرفتن «که» برجسته شود. همچنین سازه‌های متعدد از نظر ساخت اطلاع، چه کهنه و چه نو از هر دو منظر کلام و شنونده می‌توانند کانونی شوند. یعنی صرفاً مشخصه [+نو] جهت شناسایی کانون کافی نیست.

اروجی (۱۳۹۱b: ۲۰۴) همچنان مشاهده کرد که در ۱۱۱ مورد، کانون‌نمای «که» بصورت درجا سازه‌ی قبل از خود را برجسته کرده و تنها در ۱۱ مورد حرکت به ابتدای جمله نیز صورت پذیرفته است.

جایگاه سازه	جای اصلی	حرکت به ابتدای بند
بسامد	۱۱۱	۱۱

نمودار ۱. حرکت سازه کانونی به ابتدای جمله در زبان فارسی

در مثال فوق، «پول و که منم می‌خوام»، سازه‌ی «پول و» با گرفتن «که» بصورت درجا کانونی شده است و دارای مشخصه [+برجسته، +نو] است. و سپس به ابتدای جمله حرکت می‌کند و جایگاه مبتدا را پر می‌کند. جایگاه مبتدا دارای مشخصه [+برجسته] است. بنابراین، حرکت سازه صرفاً جهت برجستگی بیشتر آن صورت می‌گیرد. یعنی سازه‌ی پیشایند شده در جایگاه مشخصگر کانون قرار نمی‌گیرد چون بصورت درجا کانونی شده است. بلکه به مشخص گر گره مبتدا می‌رود.

اروجی (۱۳۹۱a,b) و اروجی و رضایی (۲۰۱۳) با بررسی داده‌ها به این نتایج رسیدند که ۱) کانون‌نمای «که» به هر سازه‌ای می‌تواند پیوند خورده و آن را برجسته کند. ۲) کانون‌نمای «که» با هر سازه‌ای چه دارای اطلاع کهنه و چه نو می‌تواند پیوند خورده و آن را برجسته کند. ۳) در زبان فارسی، سازه می‌تواند توسط گرفتن تکیه کانونی و یا گرفتن کانون‌نما بصورت درجا برجسته شود. دلیل اینکه سازه‌ی کانونی به ابتدای جمله حرکت کرده، صرفاً جهت مبتداسازی است یعنی سازه در سرجای خود توسط کانون‌نمای «که» برجسته شده و سپس به ابتدای جمله آورده می‌شود تا مبتدا شود یعنی بقیه جمله درباره آن باشد (لمبرکت (Lambrecht)، ۱۹۹۴). در این حال برجستگی سازه کانونی بیشتر دیده

می‌شود. این دو ویژگی دربارگی (*aboutness*) و برجسته بودن مانعه‌الجمع نیستند و می‌توانند در آن واحد در یک جایگاه ظاهر شوند. اروجی و رضایی (۲۰۱۳) در نهایت به این نتیجه رسیدند که در حاشیه سمت چپ، بر خلاف نظریه ریتزی (۱۹۹۷) و کریمی (۲۰۰۵)، فقط یک گره نقشی وجود دارد و آن گره مبتدا است. آنها با توجه به رفتار داده‌ها در زبان فارسی، گره کانون در حاشیه سمت چپ جمله را حشو دانستند.

آدرنگ (۱۳۹۸) در پژوهش خود تحت عنوان «مبتداسازی در زبان ترکی آذری» به دنبال بررسی ماهیت مبتداسازی در زبان ترکی آذربایجانی است. در پژوهش خود آدرنگ در صدد آن بود که بحث حرکت سازه به ابتدای جمله را مورد بررسی قرار داده و نشان دهد که آن حرکت آیا به قصد مبتداسازی صورت می‌گیرد یا کانونی‌سازی و اینکه به تفاوت کانون و مبتدا پردازد و نتایج را با نتایج بدست آمده در تحقیق‌های قبلی به محک مقایسه قرار دهد. همچنین این تحقیق بر آن بود تا علاوه بر ماهیت صوری مبتداسازی به کارکردها و جنبه‌های کلامی و گفتمانی مبتدا و کانون پردازد و با توجه به داده‌های گفتاری گویش زنجان نشان دهد که بازنمایی مبتدا در زبان ترکی آذربایجانی چگونه خواهد بود. آدرنگ (۱۳۹۸) از نظریه هلیدی (*Halliday*) (۱۹۸۵) استفاده می‌کند که مبتدا اولین سازه جمله است. در مواردی که اولین سازه جمله، سازه‌ای غیر از فاعل باشد، مبتدا نشان‌دار خواهد بود اما در تحلیل‌های صوری منظور از مبتدا سازه‌ایست که صرفاً در فرایند مبتداسازی به ابتدای جمله آورده شده‌اند. (هگمن و گوئرون (*Haegeman and Gueron*)، ۱۹۹۹) در این فرایند، سازه‌ای که از قبل در متن وجود داشته است و حاوی اطلاع کهنه است در آغاز جمله قرار می‌گیرد. وجود مفهوم دربارگی در مبتدا مورد اتفاق نظر بسیاری از زبان‌شناسان از جمله لمبرکت (۱۹۹۶)، لاینز (*Lyons*) (۱۹۹۹)، هگمن و گوئرون (۱۹۹۹) و هلیدی (۱۹۸۵) است یعنی سازه به ابتدای جمله آورده می‌شود تا بقیه جمله درباره‌ی آن باشد. همچنین طبق نظر هلیدی (۱۹۸۵) و همچنین درزی (۱۹۹۶) سازه‌ی مبتدا شده توسط مکث از بقیه جمله جدا می‌شود. در تحقیق او منظور از مبتدا سازه‌ای است که علاوه بر داشتن مفهوم دربارگی و همبسته آوایی مکث، فاقد تکیه سنگین بوده و به ابتدا جمله آورده شده باشد. در تمامی مثال‌های آدرنگ (۱۳۹۸) سازه پیشنهاد شده به نحوی دارای اطلاع کهنه بود. در این مثال‌ها سازه پیشنهاد شده هم از دیدگاه کلام و هم شنونده دارای اطلاع کهنه بودند. در تعداد کمی از داده‌ها سازه پیشنهاد شده یا صرفاً از دیدگاه شنونده و یا کلام دارای اطلاع کهنه بودند. در همه مثال‌ها سازه پیشنهاد شده بین گره متمم‌نما و گره زمان قرار داشت که

نظریه هگمن و گوئرون (۱۹۹۹)، ریتزی (Rizzi) (۱۹۹۷)، درزی (۱۹۹۶) و کریمی (۲۰۰۵) را مورد تایید قرار می‌داد. آدرنگ (۱۳۹۸) در انتها مثالی را ارائه می‌دهد که در آن سازه پیشنهاد شده با تکیه سنگین و همراه با کانون‌نما «که» بیان شده است که نشان می‌دهد سازه مبتدا شده می‌تواند برجسته شود. در تمام مثال‌های او پیشنهاد سازی فقط به قصد مبتداسازی صورت گرفته است و سازه به ابتدای جمله آورده شده تا مفهوم دربارگی از دیدگاه لمبرکت (۱۹۹۴) ارائه شود. به عبارتی، سازه پیشنهاد شده، تا بقیه جمله درباره‌ی آن باشد؛ پس دربارگی و برجسته‌سازی مانع‌الجمع نیستند یعنی سازه می‌تواند مبتدا شود درحالی‌که برجسته باشد. در همه مثال‌های ایشان، حرکت فقط به قصد مبتداسازی است.

۳. روش تحقیق

در این پژوهش، بازنمایی عنصر ki در زبان ترکی آذری مورد بررسی قرار گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها، از نمایش‌نامه‌های موجود، سریال‌ها و فیلم‌های زبان ترکی در شبکه محلی اشراق زنجان استفاده شد. هر جمله‌ای که دارای عنصر ki بود، استخراج شد و با توجه به شم زبانی نویسندگان، دسته‌بندی شد. همانطور که در بخش تحلیل داده‌ها بررسی خواهد شد، عنصر ki در زبان ترکی آذری می‌تواند به عنوان متمم‌نما و ضمیر موصولی ایفای نقش کند. همچنین عنصر ki همانند زبان فارسی می‌تواند به عنوان کانون‌نما ایفای نقش کند؛ یعنی به سازه‌های متعدد بچسبد و آنها را به صورت درجا کانونی کند. همچنین از روش مصاحبه‌ای نیز برای استخراج داده‌ها استفاده شد. به گویشوران بومی زنجان به خصوص رده سنی بزرگسال (۴۰-۷۰ سال) جملات فارسی دارای عنصر «که» داده می‌شد و از آنها تقاضا می‌شد تا آن را به ترکی سلیس برگردانند. دلیل اینکه چرا از نسل جوانتر استفاده نشد این بود که نسل جوان زنجان بیشتر تمایل به تکلم به زبان فارسی دارند و بیشترین تأثیرپذیری را از زبان فارسی دارند. برای به حداقل رساندن این تأثیرپذیری، از رده سنی بزرگسال درخواست شد تا با ما همکاری بکند. همانطور که بیان شد، در تحقیق حاضر از دو روش میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شد. در گردآوری مطالعات مربوط به پیشینه نظری و توصیفی به طور عمده از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. تمامی آوا نوشته‌ها در پژوهش حاضر بر اساس نمادها و علائم الفبای بین‌المللی آوانویسی ویراسته‌ی ۲۰۰۵ میلادی تهیه شده‌اند. همچنین جملات کانونی شده توسط کانون‌نمای ki بر اساس چهارچوب برنامه کمیته‌گرایی ترسیم شد.

۴. تحلیل داده‌ها

حال به بررسی عنصر ki در زبان ترکی آذری می‌پردازیم. همانطور که پیشتر اشاره شد، عنصر «که» از زبان فارسی وارد زبان ترکی آذری شده است. همانند زبان فارسی، این عنصر می‌تواند به عنوان موصول و همچنین متمم‌نما مورد استفاده قرار گیرد (محمودی، ۱۴۰۰، صص. ۷-۸).

24) bir kiʃi ki qapi-ni baqlamir.

مردی که در را نمی‌بند. (ضمیر موصولی)

25) ʔo qiz ki nænæsinæn mæn qærarim var

دختری که قرار است با مادرش ملاقات کنم. (ضمیر موصولی)

26) biliræm ki ʔo sabah jælædʒax.

می‌دانم که فردا می‌آید. (متمم‌نما)

27) ʔistir-æm ki mænæ dajana.

می‌خواهم که منتظرم بماند. (متمم‌نما)

نوع دیگری از تکواژ ki در زبان ترکی آذری، نقش کانون‌نمایی است. زبان ترکی آذری، متأثر از زبان فارسی، جهت برجستگی از این تکواژ استفاده می‌کند. همچنین همانند زبان فارسی، این تکواژ پس از سازه‌های متعدد بکار می‌رود و آن را برجسته می‌کند.

پس‌افزافه «که» تاکید همیشه بعد از سازه می‌آید. در جمله «که» نقش‌نمای کانون اطلاعاتی و تاکید است و نه متمم‌نما. «که» شناور است و می‌تواند حرکت کند. سازه‌ها از هر جایگاه نقشی می‌توانند با «که» همراه شوند و در جایگاه خود کانونی شوند در صورت حرکت این سازه‌ها به ابتدای جمله، آنها همزمان هم مؤکد و هم مبتدا می‌شوند «که» تاکید برخلاف «که» متمم‌نما با سور، واژه‌بست، ضمیر، اسم خاص، اسم عام، گروه، بند و جمله همراه می‌شود. از آنجایی که این سازه‌ها با [تکیه تاکید] همراه هستند، معنای تقابلی و تضادی را نسبت به بقیه جمله دارند. بنابراین در مواقعی که «که» تاکید در پایان کل جمله واقع می‌شود کل جمله مؤکد و دارای تکیه کانونی است (محمودی، ۱۴۰۰، ص. ۹).

ترکی آذری نیز دارای کانون‌نمای ki است که نقش تاکید تقابلی دارد. به مثال‌های زیر نیز دقت کنید:

28) A: bu næmæ væze di?

28) B: bu ki buzluɟup di.

این چه وضعیه؟

این که سرد شده!

29) A: bu næmæ væze di?

29) B: bu sup da **ki** soʔojup di, bofɕabi da **ki** sunwup di, dadi da **ki** jox.

این چه وضعیه؟

این سوپ هم که سرد شده، بشقابش هم که شکسته، مزه هم که نداره!

30) A: bir kæs mænæ bir zat dimæmifdi.

30) B: biz **ki** size fʔaqermuɸdix.

کسی چیزی به من نگفت.

ما که از شما دعوت کردیم.

31) A: siz gælæk mænæ pul veræz.

31) B: siz **ki** hælæ ʔiflæmæmifiz **ki**.

شما باید به من پول بدید.

شما که هنوز کاری نکرده اید که.

32) A: mæn ʔæli-ni da fʔaqermuɸdim.

32) B: ʔæli burda dØr **ki**.

من علی را هم دعوت کردم.

علی اینجا نیست که.

33) A: bularin ʔalmaqina fʔox qafmifam.

33) B: bu ʔiflær **ki** rahat dØr.

برای گرفتن اینها خیلی دوندگی کردم.

آخه این کارها که آسون نیست. (پاسخ به سؤالات ضمنی)

34) A: mæn **ki** dunæn xiaban-da ʔæli-ni jØrdym.

من که دیروز در خیابان علی رو دیدم.

34) B: mæn dunæn xiaban-da ʔæli-ni jØrdym **ki**.

من دیروز در خیابان علی رو دیدم که.

35) A: ʔefit.mfæn ʔæli bimarestanda di?

شنیدی علی تو بیمارستانه؟

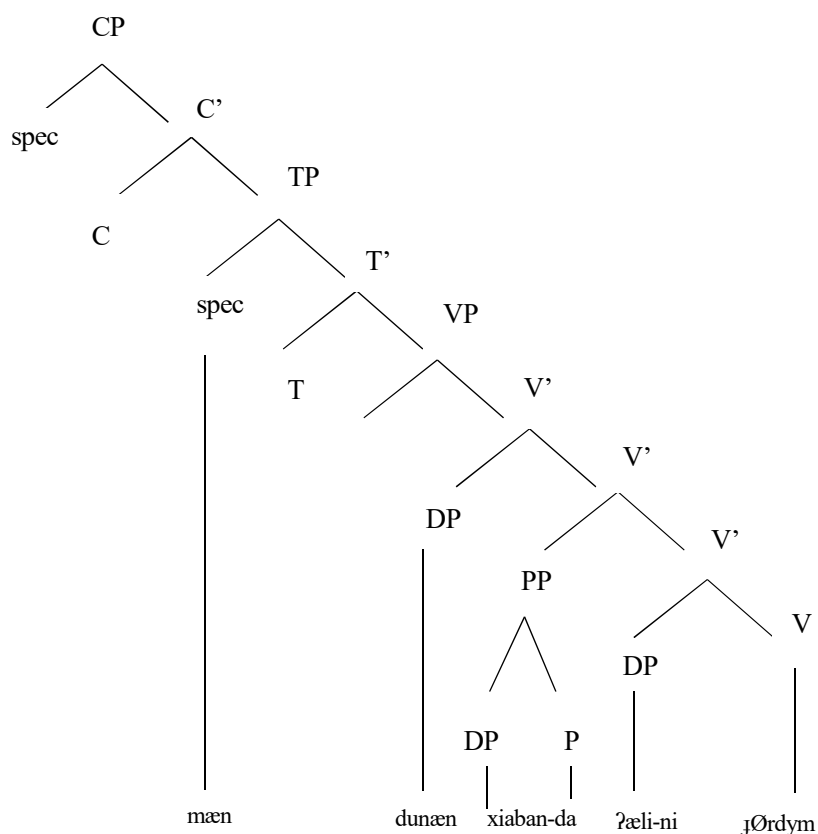
35) B: ʔæli-ni **ki** mæn dunæn xiaban.da jØrdym.

علی و که من دیروز در خیابان دیدم.

کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۳۹

همانطور که می‌بینیم، کانون‌نمای ki به سازه‌های مختلف پیوند خورده و آن‌ها را برجسته می‌کند. حال به بررسی مثال ۳۶ و رسم آن در نمودار درختی بر اساس مدل کمپنه‌گرایی می‌پردازیم:

36) mæn dunæn xiaban-da ?æli-ni jØrdym.

نمودار جمله شماره (۳۶)

آرایش سازه‌ها در زبان ترکی آذری همانند فارسی آزاد است. پیرهاشمی (۱۳۶۸) ترتیب بی‌نشان سازه‌ها در جملات ترکی آذری را به صورت زیر معرفی می‌کند:

فاعل + قید زمان + قید مکان + شبه مفعول + مفعول + قید + فعل

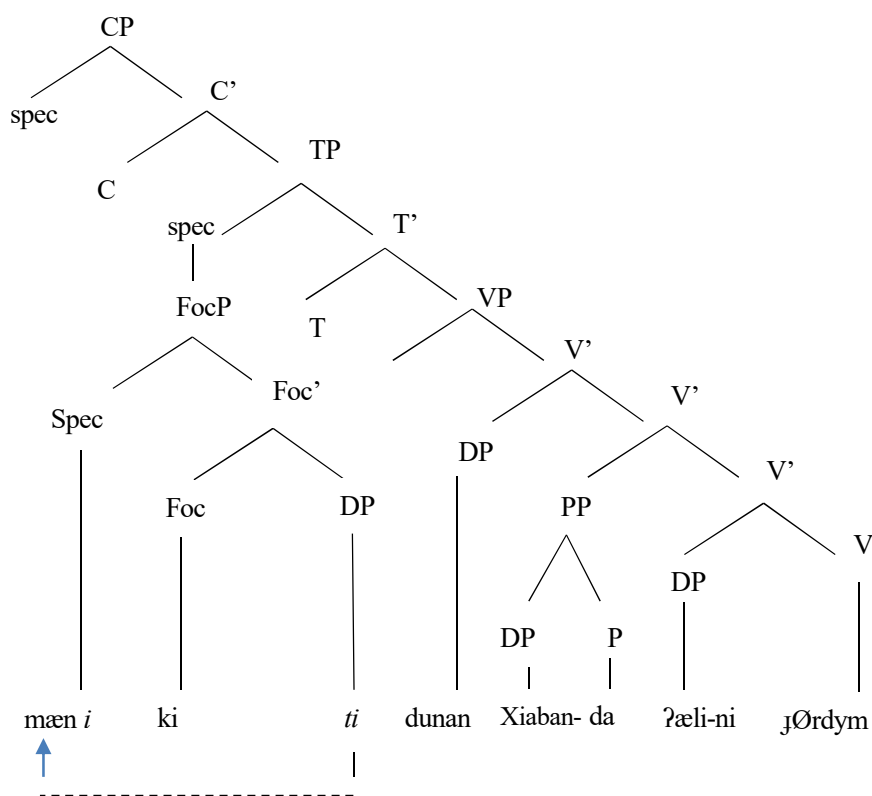
به عقیده او اگر در جمله بیش از یک مفعول وجود داشته باشد و یکی از مفعول‌ها مستقیم باشد، مفعول مستقیم از بقیه بی‌نشان‌تر است و در نزدیکی فعل جای می‌گیرد.

37) Hæsæn dunæn mædræsæ-dæ mæ?ællim-æ dærsi-ni dyz dʒævab verdi.

حسن دیروز در مدرسه درسش را به معلم درست جواب داد.

به همین دلیل در مثال ۳۶، در حالت بی‌نشان قید زمان dunæn و قید مکان xiaban-da قبل از مفعول یعنی ?æli-ni قرار گرفته است.

38) mæn ki dunæn xiaban-da ?æli-ni jØrdym.

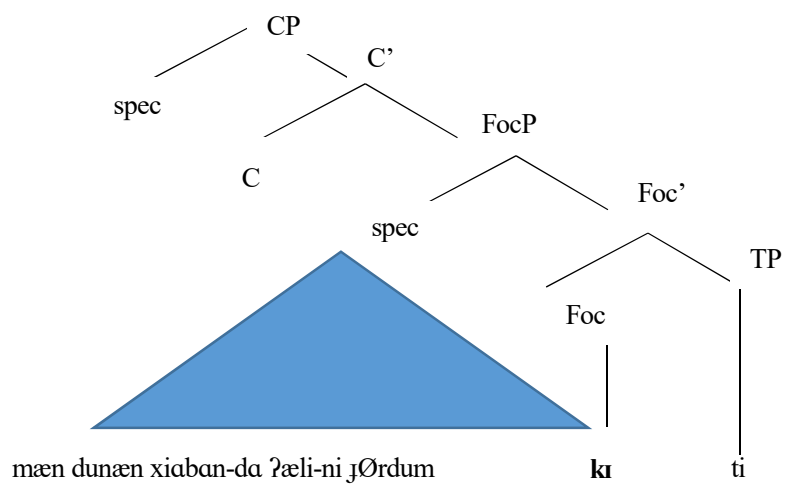

نمودار جمله شماره (۳۸)

همانطور که می‌بینید، سازه mæn در جایگاه خود با گرفتن کانون نمای ki برجسته شده است.

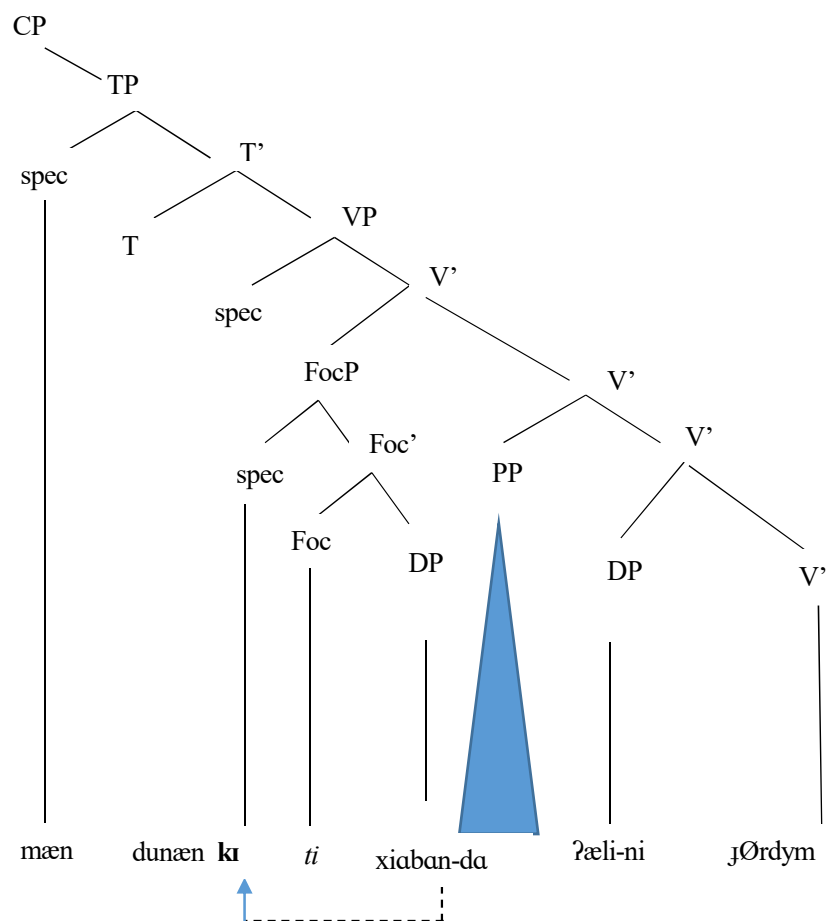
کانون‌نمای ki در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۴۱

39) mæn dunæn xiaban-da ʔæli-ni jØrdym ki.

نمودار جمله شماره (۳۹)

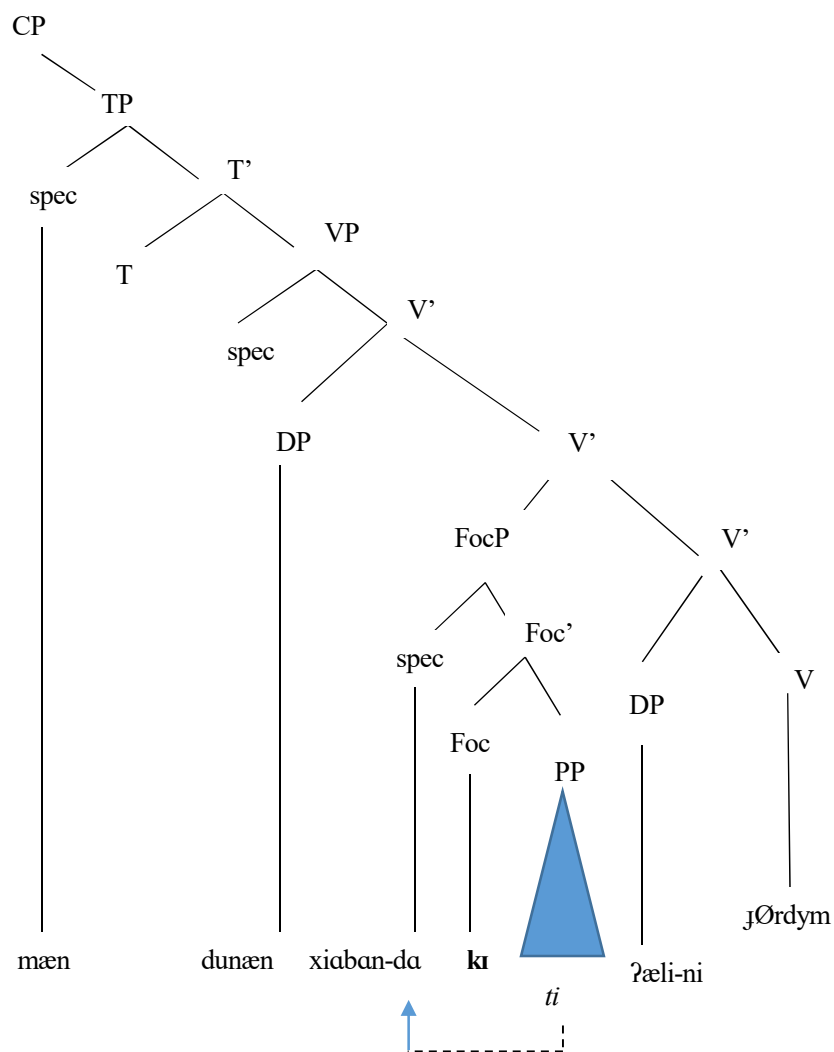
40) mæn dunæn ki xiaban-da ?æli-ni jØrdym.

نمودار جمله شماره (۴۰)

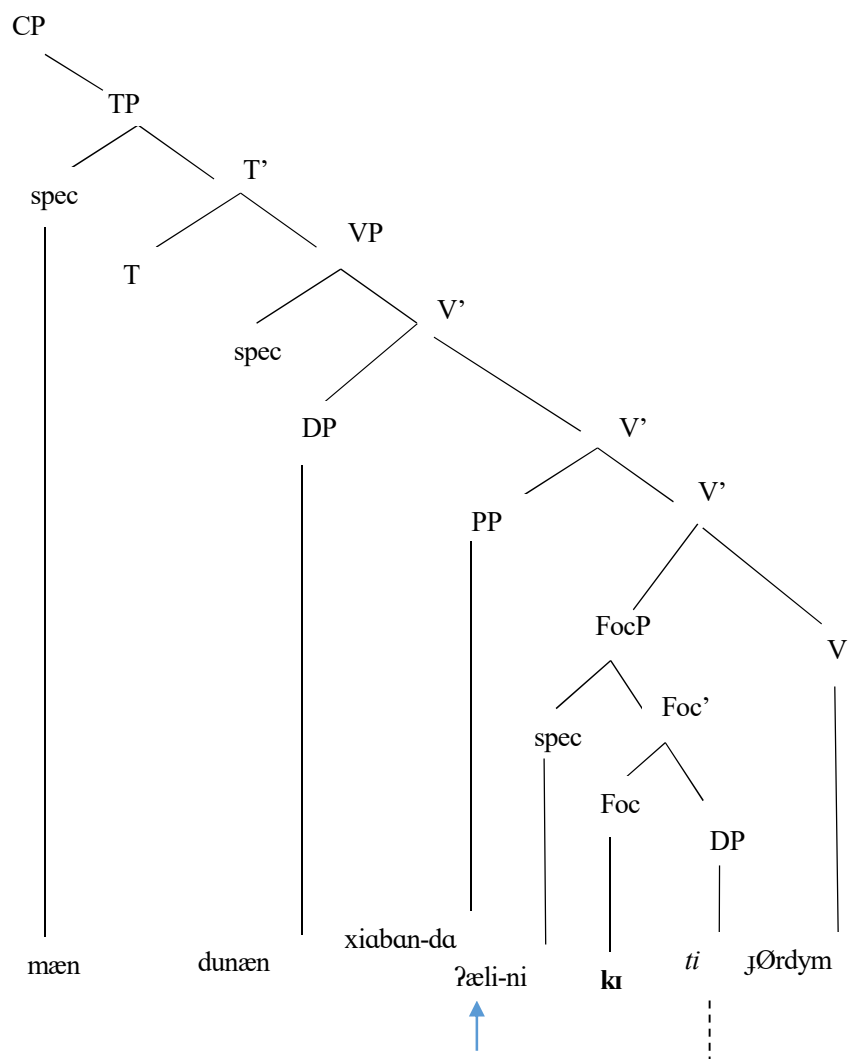
کانون‌نمای *ki* در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۴۳

41) *mæn dunæn xiaban-da ki ?æli-ni jØrdym.*

نمودار جمله شماره (۴۱)

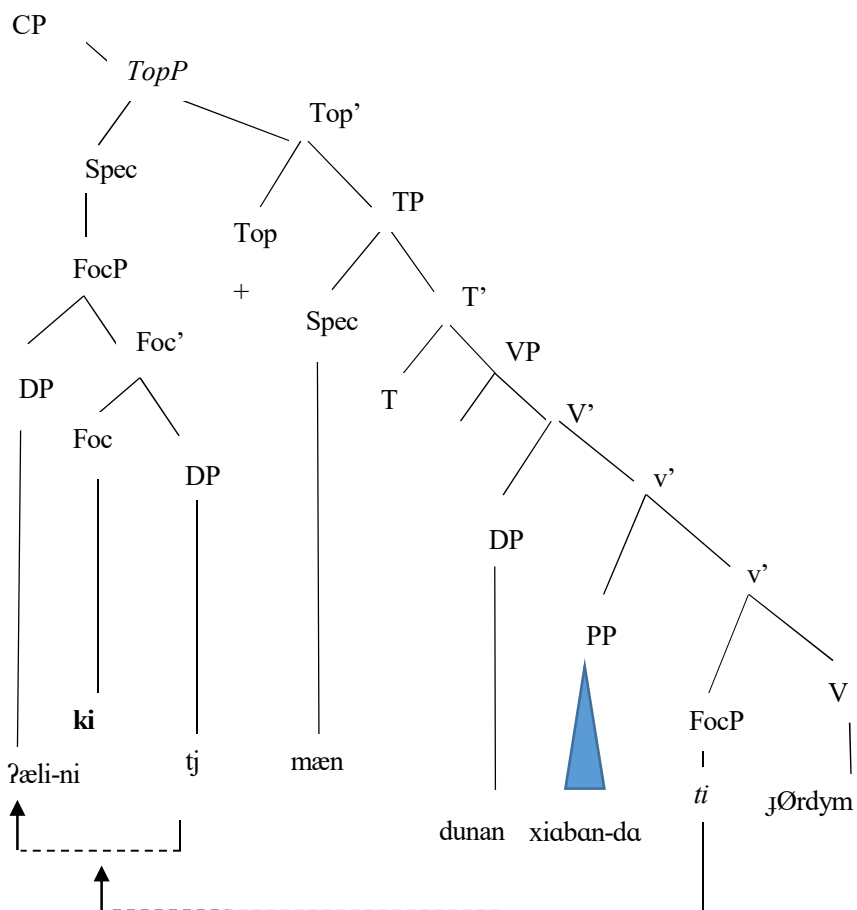
42) mæn dunæn xiaban-da ʔæli-ni ki jØrdym.

نمودار جمله شماره (۴۲)

کانون‌نمای *ki* در زبان ترکی آذری (سعید محرمی قیداری و دیگران) ۴۵

43) ?æli-ni **ki** mæn dunæn xiaban-da jØrdym.

نمودار جمله شماره (۴۳)

همانطور که در نمودار جمله (۴۳) مشاهده می کنید، مفعول مستقیم فعل *jØrdym* یعنی *?æli-ni* در سر جای خود بصورت درجا و توسط کانون‌نمای **ki** کانونی شده است. سپس به جایگاه *Spec TopP* حرکت می‌کند تا برجستگی آن بیشتر دیده شود و همچنین مطابق با نظر لمبرکت (۱۹۹۴) به ابتدای جمله رفته تا بقیه جمله درباره آن باشد.

۵. بحث و نتیجه گیری

همانطور که در مقدمه و تحلیل داده‌ها مشخص شد، زبان ترکی آذری در برخی جهات تحت تاثیر زبان فارسی است. عناصر مختلفی در زبان ترکی دیده می‌شود که از زبان فارسی به عاریه گرفته است. یکی از این وام‌واژه‌ها، عنصر **ki** است که بصورت متمم‌نما، ضمیر موصولی و کانون‌نما نقش ایفا می‌کند. همانطور که بیان شد، داده‌های تحقیق از منابع مختلف از قبیل فیلم و سریال‌های مختلف تلویزیون محلی زنجان و همچنین از طریق مصاحبه با افراد بزرگسال شهر زنجان جمع‌آوری شد بطوریکه جملاتی به فارسی به آن‌ها داده می‌شد و از آنها خواسته می‌شد تا معادل آن را به ترکی سلیس بیان کنند. همانطور که پیشتر بیان شد، کانون‌نمای «که» در زبان فارسی به هر سازه‌ای با هر نوع و نقش دستوری‌ای و با هر نوع ساخت اطلاعی، چه نو و چه کهنه، می‌تواند پیوند خورده و آن را برجسته کند (اروجی، ۱۳۹۱؛ اروجی و رضایی، ۲۰۱۳). در زبان ترکی آذری نیز نشان داده شد که کانون‌نمای **ki** به هر سازه‌ای می‌تواند بچسبد و آن را برجسته کند و همانطور که محمودی (۱۴۰۰) ادعان می‌دارد، آن سازه دارای تاکید تقابلی [کانون] خواهد بود. تاکید تقابلی دارای مشخصه [+نو، + برجسته] است (راسخ‌مهند، ۱۳۸۵). ولی چنانچه که دیده شد، کانون تقابلی می‌تواند دارای اطلاع کهنه هم باشد (اروجی، ۱۳۹۱). مثال‌ها و نمودارهای ۳۸ تا ۴۲ نشان داد که سازه‌های متعدد می‌توانند کانون‌نمای **ki** بگیرند و برجسته شوند سازه‌هایی از قبیل فاعل، مفعول، قید مکان، قید زمان و کل جمله. همچن گروه‌های اسمی، گروه حرف اضافه‌ای و فعل می‌توانند با عنصر **ki** بکار روند. پس همانطور که در فارسی صادق است، در زبان ترکی هر سازه‌ای می‌تواند توسط این کانون‌نما بصورت درجا برجسته شود. با توجه به جمله ۴۳، می‌توان گفت که سازه‌ی دارای **ki** بصورت درجا برجسته شده و سپس جهت برجستگی بیشتر به مشخص گر گره مبتدا می‌رود. به این دلیل که علاوه بر برجستگی بیشتر، مبتدا می‌شود تا بقیه جمله درباره آن باشد (لمبرکت، ۱۹۹۴). یعنی اینکه سازه‌ی مبتدا می‌تواند کانون نیز باشد و مبتدا بودن و برجسته بودن کانونی مانعه الجمع نیستند ولی با توجه به اصل اقتصاد زبانی و سپردن حشویات به تیغ اکام، و بر خلاف نظر ریتزی (۱۹۹۷) و کریمی (۲۰۰۵)، حضور دو گره نقشی مبتدا و کانون در ابتدای جمله اقتصادی نیست و می‌توان فقط به یک گره نقشی، یعنی گره نقشی مبتدا، در حاشیه سمت چپ اعتقاد داشت. یافته‌های این پژوهش، یافته‌های اروجی (۱۳۹۱)، اروجی و رضایی (۲۰۱۳) و آدرنگ (۱۳۹۸) را تایید می‌کند.

کتاب‌نامه

- آدرنگ، دانیال. (۱۳۹۸). تحلیل مبتداسازی زبان ترکی آذربایجانی گویش زنجان. پایان‌نامه چاپ نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- اروجی، محمدرضا (۱۳۹۱a). کانون‌نماهای زبان فارسی در نظریه صورت - نقش. رساله چاپ نشده دکتری رشته زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- اروجی، محمدرضا (۱۳۹۱b). حرکت سازه به ابتدای جمله در زبان فارسی: مبتداسازی یا کانونی سازی؟، ویژه نامه نامه فرهنگستان، ۱، ۱۸۸-۲۱۲.
- پیرهاشمی، تیمور. (۱۳۶۸). دستور زبان ترکی. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- حیدری، عبدالحسین و روحی، افسر. (۱۳۹۳). قلب نحوی در زبان ترکی آذری بر اساس مدل کاوشگر-هدف برنامه کمینه‌گرایی. جستارهای زبانی، ۵(۱)، ۲۷-۴۴.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۶۹). پیرامون را در زبان فارسی. مجله زبان شناسی، ۷ (۱)، ۲-۶۰.
- درزی، علی. (۱۳۸۵). ضرورت تمایز میان فرایند ارتقاء و مبتداسازی، مجله دستور، ۲، صفحه ۱۶۱-۱۸۷.
- راسخ‌مهند، محمد. (۱۳۸۵). قلب نحوی و تاکید در زبان فارسی، مجله دستور، نامه فرهنگستان، جلد دوم، آبان.
- غفاری، مهبد. (۱۳۹۶). جایگاه «که»ی تاکید فارسی در نمودار درختی بر اساس برنامه کمینه‌گرا. در محمدرضا رضوی و مرضیه صنعتی (ویراستارها). مجموعه مقالات زبان‌شناختی جشنواره دکتر محمد دبیرمقدم (صص. ۲۲۳-۲۵۹). تهران: کتاب بهار.
- غلامعلی‌زاده، خسرو. (۱۳۷۴). ساخت زبان فارسی. نشر احیاء کتاب، تهران.
- کلفچی‌خیابانی، معصومه. (۱۳۸۴). قلب نحوی در زبان ترکی آذری. پایان نامه چاپ نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- ماهوتیان، شهرزاد. (۱۳۸۳). دستور زبان فارسی از دیدگاه رده شناسی، ترجمه مهدی سمائی. تهران: نشر مرکز.
- محمودی، سولماز. (۱۴۰۰). تحول زبان ترکی در گذر زمان. سومین همایش بین‌المللی پیوندهای زبانی و ادبی ایران و ترکیه کتاب مقاله‌های فارسی، ۹۸-۱۱۰.
- همایونفر، مژگان. (۱۳۸۶). کانونی‌سازی در زبان فارسی. پایان‌نامه چاپ نشده کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه تهران.

Fukui, N. (1988). Deriving differences between English and Japanese: A case study in pragmatic syntax. *English Linguistics*, 5, 249- 270.

Haegeman, L. (1994). *Introduction to government and binding theory*. London: Wiley-Blackwell.

- Haegeman, L., & Gueron, J. (1999). *English grammar*. London: Wiley-Blackwell.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- Karimi, S. (2005). *A minimalist approach to scrambling: Evidence from Persian*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kuroda, S.Y. (1988). Whether we agree or not: A comparative syntax of English and Japanese. In W. Poser (Ed.). *Papers from the Second International Workshop on Japanese Syntax* (pp. 103–143). Stanford: CSLI.
- Lambrecht, K. (1994). *Information structure and sentence form*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Lyons, C. (1999). *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mahmoodi, S. (2021). Changing Turkish language over time. *Proceedings of 3rd international conference in the linguistics and literary ties between Iran and Turkey, Istanbul university*, 98-110.
- Miyagawa, S. (2001). The Epp, scrambling, and Wh-in-situ. In M. Kenstowicz (Ed.). *Ken Hale: A Life in Language*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Nunes, J. (2004). *Linearization of chains and sideward movement*. Cambridge Mass: MIT Press.
- Oroji, M.R. & Rezaei, A. (2013). Exploring “ke” as a focus particle in Persian from both form and function points of view. *Australian Journal of Linguistics*, 33(1), 76-84.
- Rizzi, L. (1997). The fine structure of the left periphery. In *Elements of Grammar: Handbook of Generative Syntax*, Liliane Haegeman (ed.), 281-337. Dordrecht: Kluwer.